

v podobě extraktů, opatřených velmi stručným záhlavním registrem a průběžným číslem. Dlouhé časové prodlevy mezi vydáním jednotlivých svazků, stejně jako zpracování různými editory způsobilo, že se liší jak v individuálním chápání edičních zásad, tak i ve výběru editovaného materiálu. V úplnosti se vydání nedočkaly ani zápisy o udělení městského práva staroměstským měšťanům, které od roku 1901 postupně zveřejňoval Josef Teige. Editor totiž sledoval především věcný obsah záznamů a zkracoval stereotypně se opakující formule. Jména ručitelů ponechal pouze tehdy, pokud se v daném roce vyskytla poprvé nebo pokud je považoval za historicky zajímavá. Na první pohled je zřejmé, že podobně koncipovaná edice doposud nemohla posloužit jako solidní základ odborného historického bádání. Nutno také dodat, že některé záznamy, zachycené v anotované edici, se dočkaly svého vydání vůbec poprvé.

Za velmi pozitivní lze považovat připojený přehled obsahu Libri vetustissimi. Sestavená tabulka totiž umožňuje nejenom velice rychlé vyhledávání podle základních autorit – příslušného folia, charakteristiky hledaného záznamu nebo jeho datace, nicméně přináší také informace o dosavadním edičním zpřístupnění daných zápisů, případně o jejich zachycení v jiných rukopisech Archivu hlavního města Prahy. Formou přehledné tabulky byl zpracován také obsah rukopisu podle typu agendy, tzn., že zde byly shromážděny zápisy vztahující se k městskému hospodářství, městské správě, soukromoprávním záležitostem a obyvatelům města, trestněprávním záležitostem a dalším, které byly zahrnuty do kategorie varia. V praxi to znamená, že uživatel hledající informace o mincovních počtech z let 1300–1310 zde nalezne všechna příslušná folia, na nichž jsou dané záznamy pojednávány. Podobně se lze velice rychle zorientovat v zápisech městských statut, zápisech o udělení městského práva, pečetění listin apod. Přestože kvalitní digitální kopie rukopisu jsou bezplatně zpřístupněny na webových stránkách Archivu hlavního města Prahy, lze s povděkem kvitovat, že se staly rovněž součástí edice na příloženém DVD. Nabízí se tak velmi snadná možnost konfrontovat text edice s rukopisem originálu.

Ačkoliv na knihu nelze nahlížet jako na celek, neboť během dvousetletého vedení docházelo k proměně jejího charakteru a v různých obdobích do ní byly zaznamenávány odlišné typy agendy, představuje dnes jeden ze základních pramenů pro poznání různorodých oblastí městských dějin. Stežejní přínos však lze spatřovat

v úplném edičním zpřístupnění rukopisu se svou o zachování jeho struktury. I nadále zůstává patná charakteristika pramene jako knihy radní, pamětní a smíšené tak, jak ji v minulém století stanovil Václav Vojtíšek. Nepochybně se jednalo o knihu městské rady, do níž byly zaznamenávány věci důležité pro paměť. Úsilí obou editorů tak lze vnímat jako naplnění snah iniciátorů vzniku rukopisu, neboť jeho edicí usnadnili i širší badatelské využití „paměti“, kterou tato významná městská kniha zachytila.

MARTIN MUSÍLEK

Magistri Iohannis Hus Polemica,
edidit Jaroslav ERŠIL †. Editionis
anno 1966 perfectae impressio aucta
et emendata, Brepols Publishers,
Turnhout 2010
(= Corpus christianorum. Continuatio
mediaevalis 238; Magistri Iohannis
Hus Opera omnia 22)

XXXII + 649 s., ISBN 978-2-503-53254-7

Když v roce 2004 přešla akademická edice Husových Opera omnia do série Corpus christianorum, ujal se belgický nakladatelský gigant Brepols nejen vydávání nově připravených svazků, ale také reedice děl vydaných v minulém století. Péčí Gabriela Silagiho tak roku 2006 vyšlo nové vydání Rybovy edice Husova Quodlibetu. O čtyři roky později došlo na další reedici: Husova Polemica. Jejich editor Jaroslav Eršil dal k novému vydání souhlas ještě před svou smrtí koncem roku 2008, jeho přípravy se však již nemohl účastnit. Chopil se jej opět spiritus agens G. Silagi, který také osvětlil okolnosti jeho vzniku v krátké předmluvě (s. V–VII). Zde stručně shrnuje nevelký ohlas prvního vydání v recenzích a vytýká rozdíly mezi původní a nynější edicí. Při srovnání s rukopisy se neukázaly žádné odchylky. Do textu tak nebylo zasahováno, přestože z filologického hlediska lze mnohá různočtení pokládat za nadbytečná a některá místa by bylo lépe emendovat (tak A. Vidmanová a G. Silagi, s. VI). Nové vydání se tak liší především v té části výkladového aparátu, která zachycuje zdroje Husových citací. Eršilem neurčené citáty dohledal G. Silagi s pomocí databázi latinských textů a významně tak obohatil *index fontium*. Počet neurčených míst, který v původní Eršilově edici přesahoval čtyři desítky, redukoval

G. Silagi zhruba na čtvrtinu. K tomu přistupuje asi deset míst, kde odkaz na rukopisnou autoritu nahradil novější edicí, a dále několik odkazů na *Auctoritates Aristotelis* tam, kde Hus čerpal z této nebo podobné sbírky spíše než přímo z latinského Aristotela. Nově zpracován byl rejstřík autorit, který je ve druhém vydání úplnější a podrobnější než ve vydání původním.

O čem vypovídají nově určené citáty? Bibliografický přínos některých identifikací je znásoben tím, že Hus často autority používal opakovaně. Tak je určen např. Augustinův výrok „snazší je stvořit svět než ospravedlnit bezbožníka“, který Hus vedle *Contra octo doctores* cituje přinejmenším ve třech dalších spisech (s. 504). Dohledání jsou nejen *autoctores*, ale i citace církevních zpěvů (s. 273, 460). Tvrdším oříškem zůstávají nadále autoři, k jejichž dílu nemáme kompletní fulltextové databáze, jako Chrysostomus či Wyclif (s. 487 a 50). Podobně jako již Eršil, upozorňuje i Silagi na to, že citáty často pocházejí pravděpodobně ze sekundárních sbírek nežli z přímé četby. Hlavní roli hraje v tomto ohledu *Decretum Gratiani* (viz např. nově dohledané citáty z Chrysostoma převzaté z Dekretu, s. 158), ovšem lze tušit, že této příručce zdatně sekundovaly další sbírky autorit. Tak úryvek, který Hus cituje jako sv. Řehoře, zůstává ve světově díle i s nasazením počítačů skryt, objeví se ale v Lombardových *Sentenciích* (s. 257). Podobně je tomu s Aristotelem, jehož ale téměř shodně cituje Tomáš Akvinský; jinde se zase Hus odvolává na Tomáše, citát se však nachází u Bonaventury (s. 163 a 450). Pátrání po citátu z Řehoře Velikého namísto toho odhalilo nehlášené užití úryvku z Bedovy homilie (s. 103–104) – takováto identifikace však nemůže být než namátková.

Paralelní použití citátů jinými středověkými autory, není-li znám původní zdroj, by bylo možné doložit i na místech, kde tak G. Silagi nečiní, je však k úvaze, zda by to aparát zbytečně nezatěžilo. Otázku, co vlastně považovat za zdroj citátů a jak v poznámce uvádět putující, více či méně okřídlené výroky, bude možné lépe zodpovědět, až budeme vědět více o exegetických a dalších pomůckách, které měla Husova generace k ruce. Reedic Polemik tu poskytuje pevnější základ pro další výzkum. Příkladem je vágní výraz „Glossa“, který nová edice několikrát určuje jako díla Hugona a Sancto Victore (s. 34 a 512); jinde ovšem zůstává původ glosy nadále záhadou (s. 543).

Je třeba souhlasit, že druhé vydání Husových polemických spisů odráží pokrok posledních desetiletí ve vývoji a využití databázových

nástrojů. Škoda že svazek nereflktuje také pokrok v průzkumu a katalogizaci rukopisných sbírek, byť tento není tak rapidní jako v případě počítačového zpracování textových bází. Za nevyužitou příležitost musíme považovat, že v reedici nebyly zohledněny rukopisy, které kodikologické a bibliografické bádání vyneslo na světlo světa od Eršilova vydání. Přitom už prostý pohled do soupisu Husova díla od F. M. Bartoše a Pavla Spunara (1965) přináší informace o nových rukopisných zápisech Husových polemik. Je tomu tak proto, že J. Eršil ukončil práci na edici v srpnu 1964 (datace předmluvy, v novém vydání s. XXIX), takže byť *Polemica* vyšla až roku 1966, soupis Bartoše a Spunara v nich nebyl vytěžen. K dispozici je dnes jeden v edici nepoužitý rukopis díla *De libris hereticorum legendis* v pražské Národní knihovně (XXIII F 204, fol. 40v–41r; viz Bartoš – Spunar, s. 72) a jeden další kodex se spisem *Contra occultum adversarium* v Univerzitní knihovně v Lipsku (Hs. 176, fol. 53v; viz Bartoš – Spunar, s. 102). Na rukopis s první redakcí polemiky *Contra cruciatam II* v Merseburgu upozornil F. M. Bartoš už v roce 1957 (*Domstiftsbibliothek*, Hs. 31, fol. 61ra–62va; k tomu *Kostnické jiskry* 1957, č. 7, a Bartoš – Spunar, s. 104). Soupisy vydané v posledním čtvrtstoletí pak přinášejí dva nové rukopisy spisu *Contra cruciatam III* z německých knihoven: Tübingen, *Universitätsbibliothek*, Mc 144, fol. 152r (srov. katalog H. Röckeleinové [1991], s. 291) a Bautzen, *Stadtbibliothek*, 8° 6, fol. 205r–206v (srov. soupis T. Krzencka, *Studie o rukopisech* 31, 1995–1996, s. 169). Přínos nových rukopisů přitom není jen úzce filologický, jak ukazuje série spisů *Contra cruciatam*, kde nové, v edici nezačycené redakce svědčí o postupném Husově polemickém vyrovnávání se s praktikami institucionální církve v horečnatých dnech pražské odpustkové aféry. Že tyto rukopisy (a systematický výzkum by možná přinesl další) nebyly v druhém vydání edice použity ani zmíněny, můžeme jen litovat, neboť lze stěží očekávat, že by ke třetímu vydání polemických spisů došlo už za dalších čtyřiačtyřicet let.

Celkově lze reedici Husových *Polemik* označit za doplněnou, ne však přepracovanou podle současného stavu poznání. Vzhledem k nemalé ceně 345 EUR zůstane asi většina českých uživatelů odkázána na knihovni exempláře. Marginální konkordance se stránkami staré edice bude v tomto ohledu neocenitelnou pomůckou. Jednoznačně pozitivní je také perspektiva, že se Husova *Polemica* časem objeví v Brepolské databázi latinských textů: v 7. vydání *Library of*

Latin Texts jsou už takto zpracovány plně texty Husových kvestií (ed. Jiří Kejř, 2004) a výše zmíněného Quodlibetu.

PAVEL SOUKUP

Kamil BOLDAN – Emma URBÁNKOVÁ,
*Rekonstrukce knihovny Bohuslava
Hasištejského z Lobkovic. Katalog
inkunábulí roudnické lobkovické
knihovny, Národní knihovna ČR,
Praha 2009*

902 s., ISBN 978-80-7050-573-1

Knihovna významného latinského humanisty Bohuslava Hasištejského z Lobkovic (1461–1510), chovaná na rodovém hradě Hasištejně v Krušných Horách, patří bezesporu k nejvýznamnějším osobním knižním souborům sklonku středověku v Čechách. Publikace přináší katalog inkunábulí, paleotypů a rukopisů, jež se z Bohuslavovy sbírky dochovaly jako celek v rámci roudnické lobkovické knihovny (dnes uložena na zámku v Nelahozevsi), a kromě toho předkládá záznamy ke 132 dalším inkunábulím z této knihovny, a tak je zároveň jejich katalogem. Práci na rozsáhlém soupisu začala před mnoha desetiletími dlouholetá vedoucí rukopisného oddělení dnešní Národní knihovny Emma Urbánková (1909–1992), dokončil ji její žák a pokračovatel, kurátor sbírky inkunábulí Kamil Boldan.

Úvodní stať čítá s poznámkami bezmála sto padesát stran, následuje anglické resumé, seznam zkráceně citované literatury, a pak už přichází samotné jádro knihy, totiž Katalog tisků o 919 číslech (s. 167–598) a Katalog rukopisů o XXXVII číslech (s. 599–652). Publikaci uzavírají Rejstříky a konkordance, jmenovitě rejstřík tisků podle míst vydání a tiskařů, konkordance čísel základních bibliografií a katalogu, rejstřík autorů, titulů rukopisných děl a sekundárních autorů děl tištěných, rejstřík výzdoby, provenienční rejstřík a konkordance knihovních signatur. Na konec knihy je zařazeno 68 černobílých obrazových příloh (obsahují také fotografie fyzické rekonstrukce Bohuslavovy knihovny).

Vstupní studie Kamila Boldana není pouhým úvodem, nýbrž soustavnou monografií věnovanou dlouhodobě budované Bohuslavově knihovně, jež využívá na jedné straně poznatky z katalogu, na straně druhé těží také zmínky o knihách a jejich získávání z Bohuslavovy

korrespondence. Touto metodou bylo získáno pozoruhodné množství informací: podařilo se dohledat 757 tisků z Bohuslavovy knihovny, z nichž 575 jsou inkunábule, dále 18 latinských a stejný počet řeckých rukopisů a jeden hebrejský rukopis s Pentateuchem. Řecké rukopisy jsou v katalogu popsány stručněji, protože jejich podrobné popisy byly publikovány v katalogu řeckých rukopisů uložených v československých knihovnách. Většina latinských rukopisů je zde popsána vůbec poprvé, jsou mezi nimi nejen soudobé kodexy, ale i některé starobylé kusy, jako např. evangeliář z 10. století. Celkový rozsah dochované části knihovny je 35 běžných metrů. V době Bohuslavovy smrti měla jeho knihovna asi 650 svazků.

Bohuslav Hasištejský začal sbírat knihy za svého studijního pobytu v Itálii, který započal v polovině sedmdesátých let 15. století na univerzitě v Boloni. Zde se také probudil jeho zájem o humanistická studia a psaní latinské poezie. Bohuslavova profesní orientace a kulturní zájmy předurčily druh literatury, o níž se zajímal. Jak v kratším období svého působení ve dvorských úřadech, tak v delším období, kdy žil v ústraní na hradě Hasištejně, si nechal žádané knihy posílat od svých přátel i z komerčních obchodních domů. Podnikl také cestu do Středomoří, z níž si podle všeho přivezl množství řeckých rukopisů. Dokladem jeho zájmu o látku obsaženou v knihách jsou vlastnoruční marginální poznámky, jež se vyskytují zejména ve svazcích, které získal v mládí. Boldanovi se podařilo identifikovat více než 150 knih, které Bohuslav získal nejspíše již v době svých italských studií. Jsou mezi nimi i emielie raného italského knihtisku včetně řady prvních vydání římských i řeckých klasiků. Již tehdy nechal vázat knihy do praktických polokožených vazeb; v této praxi pokračoval v Čechách, kde využíval služeb dvou knihvazačských dílen, jež sídlily nedaleko jeho hradu Hasištejna.

Bohuslav se velmi intenzivně zajímal o tituly z oborů, jež mu byly blízké. Jeho knihy, většinou inkunábule a v menší míře i paleotypy, pocházely na rozdíl od jiných českých sbírek ve velké většině z italských tiskáren a jen v menším počtu z tiskáren na území dnešního Německa. Pokud poptávané dílo nevyšlo tiskem, spokojil se Bohuslav s rukopisem. Jeho knihovna je, jak Boldan konstatuje, knihovnou bibliofila a intelektuála. Plně se vyrovná knihovnám předních soudobých německých humanistů.

Popisy tisků a rukopisů v katalogu jsou velice důkladné, vedle pečlivého a obsáhlého fyzického popisu v normativní podobě přinášejí